

УДК 373.2.091.113:005.336.2
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.82.6>

Н. А. Дудник

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття актуалізує питання професійної компетентності керівника сучасного закладу дошкільної освіти. Відзначено, що у реаліях сучасності основною перевагою є професійна компетентність керівника закладу дошкільної освіти, яка, у свою чергу, тісно пов'язана із освітньою політикою держави – завданням якої є забезпечення якості дошкільної освіти. Визначено, що керівник закладу дошкільної освіти, його професійна компетентність, імідж, престиж, авторитет набуває особливо важливого значення в контексті соціального аргументування домінанти оновлення громади. В результаті дослідження показано, що формування професійної компетентності керівника закладу дошкільної освіти є однією із основних напрямів реформування сучасної системи освіти. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених дослідженню різних аспектів професійної компетентності керівника сучасного закладу дошкільної освіти, необхідно констатувати, що у психолого-педагогічній літературі так і не сформовано усталеної, повноцінної сутності цього поняття. Зроблено спробу проаналізувати сутність понять «компетентність», «професійна компетентність», професійна компетентність керівника закладу дошкільної освіти» у психолого-педагогічній площині та її структурні складові компоненти. На основі сучасного аналізу наукових розвідок з'ясовано, що поняття «компетентність» окреслює основну спрямованість, та ми виділено основні сутності поняття компетентності: поінформованість, обізнаність, авторитетність, інтегрованість, готовність до діяльності, ефективність здійснення діяльності. Доведено, що професійна компетентність керівника закладу дошкільної освіти є складною, інтегральною характеристикою, складниками якої є: ефективність професійної практики, якість, мотивація, здібності, готовність керівника до самореалізації в професійній і педагогічній діяльності та завбачує її наявність у керівника. Охарактеризовано складники професійної компетентності та готовності керівника до самореалізації в професійній діяльності. Виявлено, що для самореалізації керівника, ми вважаємо, необхідно мати такі характеристики: готовність до змін, керівництво закладом дошкільної освіти як системою, освіченість, оптимістичність, умотивованість, рефлексія, здатність до самопізнання та саморозвитку.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, професійна компетентність керівника закладу дошкільної освіти.

Постановка проблеми. Об'єднання України у цілісну освітню систему передбачає гарантування якісних змін в теорії і практиці управління закладом дошкільної освіти. Насамперед, це позначилось на керівнику сучасного закладу дошкільної освіти, який має стати здібним, мотивованим професіоналом, мобільним, чутливим до інноваційних змін, активним організатором інноваційних ідей, вмільм керівником, який здатний самостійно розв'язувати нетипові ситуації, дієво взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу.

Професійна компетентність керівника є визначальним чинником ефективної організації діяльності сучасного закладу дошкільної освіти, результативності його керівних дій.

Останні дослідження свідчать, що така ситуація вимагає перегляду концепту професійної компетентності керівника сучасного закладу дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань професійної компетентності

керівника сучасного закладу дошкільної освіти висвітлено у працях українських і зарубіжних дослідників.

Проблематику поняття професійної компетентності досліджували такі вчені, як О. Асмолов, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, В. Сластьонін, В. Петрук, О. Коваленко, Є. Андрієнко, І. Назарова, С. Сисоєва та ін. Серед наукових розвідок професійної компетентності керівника закладу дошкільної освіти відзначимо таких вчених, як К. Беляя, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лященко, Л. Пісоцька та ін.

Втім, аналіз наукових досліджень з проблеми професійної компетентності керівника закладу дошкільної освіти засвідчує недостатньо висвітленою та вимагає її цілісного теоретичного вивчення.

Мета статті. Проаналізувати поняття «компетентність», «професійна компетентність», «професійна компетентність керівника закладу дошкільної освіти» та сутність структури професійної компетентності керівника закладу дошкільної освіти, виокремити та обґрунтувати її компоненти,

складники професійної компетентності керівника закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Реформування та інноваційне оновлення дошкільної освіти позначають нові вимоги до професійної компетентності керівника закладу дошкільної освіти. Ефективність перетворень вирішальною мірою залежить від того, наскільки вдасться викликати професійний потенціал керівника закладу дошкільної освіти. У реаліях сучасності основною перевагою є професійна компетентність керівника закладу дошкільної освіти, яка, у свою чергу, тісно пов'язана із освітньою політикою держави – завданням якої є забезпечення якості дошкільної освіти. Керівник закладу дошкільної освіти, його професійна компетентність, імідж, престиж, авторитет набувають особливо важливого значення в контексті соціального аргументування домінант оновлення громади.

Гарантування професійності керівника, сутність сучасних підходів до професійної діяльності, визначення єдиних вимог та успішна самореалізація професійних компетентностей керівника в закладі дошкільної освіти висвітлено в державних документах, а саме Законі України «Про освіту», Професійному стандарті керівника (директора) закладу дошкільної освіти.

Поняття «професійна компетентність» у вітчизняній та європейській науці і практиці не є новим, але і досі суперечливим залишається як його сутнісне розуміння, так і інтерпретація. Змістове наповнення поняття професійної компетентності вимагає відповідного розуміння її сутнісних характеристик, що відбивають загальний зміст самої категорії компетентності.

У словнику іншомовних слів «компетентність» (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний), означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [16, с. 282].

За великим тлумачним словником сучасної української мови «компетентність» - кваліфікований, ґрунтується на знанні, з чим-небудь гарно обізнаний, тямущий [3].

Розглянемо, як тлумачать поняття «компетентність» сучасні вітчизняні та європейські науковці.

Аналіз наукових розвідок засвідчив, що питання компетентності в європейській спільноті вивчається такими науковцями, як Ф. Вейнерт, Дж. Гуді, Ж. Делор, Дж. Карсон, Р. Кеган, Дж. Консант, Дж. Куллахан, У. Мозер, Т. Оатс, Ж. Перре, Дж. Равен, Д. Райхен, Л. Салганік, Г. Халлаш та ін.

З вітчизняних науковців до питання компетентності зверталися О. Антонова, Л. Маслак, Н. Бібік, С. Бондар, С. Вітвицька, Н. Волкова, М. Головань, О. Дубасенюк, І. Зимня, І. Зязюн, В. Кальней, О. Пометун, Г. Селевко, Н. Сидорчук, Ю. Татур, А. Хуторський, Ф. Шаріпов, С. Шишов та ін.

Так, поняття «компетентність» науковці розуміють (табл.).

Отже, численний аналіз поняття «компетентність» окреслює основну спрямованість, на основі якої ми можемо виділити основні сутності поняття компетентності: поінформованість, обізнаність, авторитетність, інтегрованість, готовність до діяльності, ефективність здійснення діяльності.

Формування професійної компетентності керівника закладу дошкільної освіти, ми вважаємо, є однією із основних напрямів реформування сучасної системи освіти.

Таблиця

Науковці	Визначення поняття
І. Зимня	визначає компетентність як актуалізовану, інтегративну, таку, що базується на знаннях, інтелектуально й соціокультурно зумовлену особистісну якість, яка проявляється в діяльності, поведінці людини, у її взаємодії з іншими людьми під час вирішення різноманітних завдань [8].
О. Дубасенюк, Н. Сидорчук	розуміють компетентність як складну інтегральну характеристику особистості, деталізуючи її через «здатність вирішувати проблеми і типові завдання, які виникають у реальних життєвих ситуаціях, у різних сферах діяльності на основі використання знань, навчального й життєвого досвіду відповідно до засвоєної системи цінностей» [7, с. 40].
О. Антонова, Л. Маслак	гармонійне, інтегроване, системне поєднання знань, умінь і навичок, норм, емоційно-ціннісного ставлення та рефлексії, що складають мінімальну готовність особистості до вирішення практичних завдань [14, с. 101].
С. Бондар	це здатність особистості діяти» [1, с. 9].
А.В. Хуторський	поєднання відповідних знань і здібностей, що дають підставу обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній; володіння людиною відповідною компетенцією, що включає його особисте ставлення до неї та предмета діяльності» [18].
В. Калінін	«характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості, а її досягнення відбувається через здобуття необхідних компетенцій, що складають мету професійної підготовки фахівця» [10].
М. Головань	«компетентність» завжди стосується особи, характеризує її здатність якісно виконувати певну роботу» [5].
Г. Селевко	«під компетентністю розуміється інтегральна якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності до діяльності, яка базується на знаннях і досвіді, здобутих у процесі навчання і соціалізації й орієнтованих на самостійну й успішну участь у діяльності» [15, с. 139].
І.Зязюн	«здатність вирішувати професійні задачі певного визначеного класу, що вимагає наявності реальних знань, умінь, навиків, досвіду» [9, с. 14].

Науковці професійну компетентність характеризують, як:

– «професійну готовність та здатність суб'єкту праці до виконання задач і обов'язків щоденної діяльності» [2];

– «певний психічний стан, що дозволяє діяти самостійно й відповідально, як оволодіння людиною здатністю й уміннями виконувати визначені професійні функції» [16];

– «здатність працівника якісно й безпомилково виконувати свої функції, як у звичайних, так і в екстремальних умовах, успішно опановувати нові знання й швидко адаптуватися до змінних умов» [4].

– «сукупність певних ознак: наявність знань для успішної діяльності; усвідомлення значущості вказаних завдань для майбутньої професійної діяльності; набір операційних умінь; володіння алгоритмами вирішення професійних завдань; здатність до творчості у вирішенні професійних завдань» [13, с. 67].

Тому можна стверджувати: щоб бути самостійним, відповідальним, здатним виконувати визначені професійні функції, відповідати запитам стейкхолдерів заклад дошкільної освіти насамперед має очолювати керівник з професійною компетентністю.

У цьому контексті дослідження Л. Даниленко та Л. Карамушки є досить цікаві: «професійна компетентність керівника визначається сукупністю таких компонентів:

– знання, які необхідні для педагогічної спеціальності або посади;

– уміння і навички, які потрібні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків;

– професійні, ділові та особистісно-значущі якості, що сприяють як найповнішій реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов'язків;

– загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, визнання духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості;

– мотивація професійної діяльності» [6].

За твердженням Н. Несина: «професійна компетентність являє собою вміння керівника як суб'єкта управлінського впливу, здатного по-новому констатувати наукові та практичні знання з управління» [13].

Отже, на основі аналізу наукових досліджень під професійною компетентністю керівника закладу дошкільної освіти ми розуміємо - складну, інтегральну, особистісно-професійну характеристику, складниками якої є:

– ефективність професійної практики;

– якість;

– мотивація;

– здібності;

– готовність керівника до самореалізації в професійній і педагогічній діяльності.

– Основними показниками характеристики ефективності професійної практики керівника закладу дошкільної освіти ми вважаємо:

– вміння моніторити інновації, планувати перспективи розвитку та пріоритетні напрямки освітньої, фінансової, адміністративно-господарської діяльності закладу:

– вміння працювати з колективом (вміння почути, вислухати, проконсультувати);

– вміння розумно організовувати робочий час;

– на своєму прикладі стимулювати колектив до ефективності своєї праці, розвитку, підвищувати кваліфікацію, вдосконалювати свої компетентності;

– вміння знаходити відповіді на складні управлінські та педагогічні завдання (швидко реагувати на проблеми та знаходити шляхи їх вирішення).

Ключовими якостями професійної компетентності керівника закладу дошкільної освіти є його креативність, націленість на розвиток та вдосконалення закладу, здатність до створення інноваційного, універсального, безпечного освітнього простору, самостійність в реалізації концепцій щодо покращення якості освіти, забезпечує умови для самореалізації дітей та педагогів, здатність вести за собою колектив, корпоративність прийняття рішень, рефлексивність професійної діяльності.

Професійна компетентність завбачує наявність у керівника мотивації до якісного здійснення своєї професійної діяльності, наявність професійних потреб і мотивів і ставлення до своєї професії як стандарту. Провідними компонентами, що зумовлюють мотивацію керівника закладу дошкільної освіти є спрямованість та активність на сукупність потреб та мотивів, а саме:

– потреби професійної діяльності керівника: результативність успіху, свідомість відповідальності за професійну діяльність перед дітьми, батьками, працівниками, самовираження та розвиток.

– мотиви сформованості професійної діяльності керівника: мотивація на досягнення успіху, яка є важливою в формування професійної діяльності, мотивація професійного росту (кар'єра, досвідченість про проблеми керівництва, мотивація до ініціативності, зацікавленості в роботі).

Значущими для професійної компетентності є здібності керівника закладу дошкільної освіти, які слугують умовою для успішної реалізації професійної діяльності керівника. До структури професійних здібностей керівника належать такі показники: загальні та особистісні.

Ефективність загальних здібностей є значущою якістю успішного керівника закладу дошкільної освіти. Такими є:

«• практичність розуму – здатність запроваджувати свої знання й досвід у різних життєвих ситуаціях;

- комунікативність – відкритість до інших, готовність до спілкування, потреба мати контакти з людьми;

- глибина розуму – уміння діяти енергійно, наполегливо вирішувати складні завдання;

- ініціативність – специфічний творчий прояв активності, що зумовлює народження нових ідей, пропозицій;

- наполегливість – прояв сили волі, уміння доводити справу до кінця; • самовитримка – здатність контролювати власні почуття, власну поведінку у складних ситуаціях;

- працездатність – здатність вести напружену роботу, тривалий час не стомлюючись;

- уважність – уміння вбачати незначні деталі та зберігати їх у пам'яті;

- організованість – уміння працювати й жити за режимом. Планувати свою діяльність;

- самостійність у прийнятті рішень, уміння самому знаходити шляхи виконання завдань, брати на себе виконавську відповідальність [13].

До особистих здібностей керівника відносяться:

- інтелект, прояви якого можна спостерігати в діяльності особистості:

- «– самоповага (здатність поважати та приймати себе і свої вчинки);

- емоційне самоусвідомлення (вміння розуміти свої почуття та причини, що їх зумовили);

- асертивність (навичка виражати почуття, переконання, думки і конструктивно захищати свої права);

- незалежність (вміння думати і вирішувати за себе, обмежуючи вплив емоцій інших людей);

- самоактуалізація (прагнення реалізувати свій потенціал, досягнути поставленої мети);

- емпатія (здатність вміння співпереживати та бути чутливим до емоцій інших людей);

- соціальна відповідальність (вміння робити щось заради інших і разом з іншими, усвідомлено і згідно соціальних правил);

- міжособистісні відносини (вміння встановлювати і підтримувати емоційно взаємовигідні стосунки);

- стресовитривалість (здатність активно і позитивно протистояти стресогенним ситуаціям); - контроль імпульсивності (здатність контролювати агресивність);

- реалістичність (навичка чітко розрізняти, що відбувається в дійсності «тут і зараз»);

- гнучкість (уміння пристосовувати свої думки, почуття і поведінку до нових умов і ситуацій);

- вирішення проблем (здатність виявляти, визначати проблеми, а також знаходити ефективні шляхи їхнього вирішення);

- оптимізм (уміння бачити світлу сторону життя і зберігати цей позитив у будь-яких, навіть найважчих обставинах);

- щастя (уміння отримувати задоволення від життя; показник загального рівня емоційного інтелекту) [11, с. 176-177];

- комунікабельність – здатність керівника до спілкування, позиція соціальних зв'язків, контактів;

- впевненість у собі – уміння бути цілеспрямованою у своїх діях, активно застосовувати можливості, рішуче йти до поставленої мети;

- здатність вести за собою (лідер) – бачення чіткої картини кінцевої мети, мотивувати інших, створення команди професіоналів;

- робота над собою протягом усього життя – прагнення постійно рости і бути відкритими для нових ідей;

- етичність – прагнення до досконалості, гармонії, краси, ідеалу;

- чесність – людські чесноти, моральні якості;

- ініціативність – здатність активного поширення нових ідей, пропозицій; умінням самостійно розпочинати яку-небудь справу.

Отже, здібності у професійній діяльності керівника є дієвими у виборі ним стилю керівництва закладу дошкільної освіти.

Також схарактеризуємо готовність керівника до самореалізації в професійній діяльності. Для самореалізації керівника, ми вважаємо, необхідно мати такі характеристики: готовність до змін, керівництво закладом дошкільної освіти як системою, освіченість, оптимістичність, умовованість, рефлексія, здатність до самопізнання та саморозвитку.

Таким чином, нами були проаналізовані сутність структури професійної компетентності керівника закладу дошкільної освіти, виокремлено та обґрунтовано її компоненти, складники.

Висновки та пропозиції. Аналіз наукових розвідок з проблеми дослідження і практичного досвіду її рішення дав змогу уточнити поняття «професійна компетентність керівника закладу дошкільної освіти», її компоненти та складники. Резюмуючи, зазначимо, що професійна компетентність керівника закладу дошкільної освіти є складною, інтегральною характеристикою, складниками якої є: ефективність професійної практики, якість, мотивація, здібності, готовність керівника до самореалізації в професійній і педагогічній діяльності.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробленні методики формування професійної компетентності майбутнього керівника закладу дошкільної освіти, що базується на сучасних наукових підходах та специфіці підготовки у закладі вищої освіти.

Список використаної літератури:

1. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 8–10.

2. Веденський В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога. *Педагогика*. 2003. № 10. С. 51–55.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
4. Веснін В.Р. Практичний менеджмент персоналу : посібник з кадрової роботи. М : Юрист, 1998. 96 с.
5. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8(18). С. 224–234.
6. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора школи : монографія. К. : Логос, 1990. 140 с.
7. Дубасенюк О. А. Особенности профессионального становления учителя в контексте компетентностного подхода. *Вектор науки Тольяттинского Государственного университета. Серия: педагогика, психология*. 2010. № 2(2). С. 38–42.
8. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Эксперимент и инновации в школе*. 2009. № 2. С. 7–14.
9. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Педагогічні науки*. 2005. № 25. С. 13–18.
10. Калінін В.О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур: автореф. дис.. канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2005. 20 с.
11. Корман М. М. Розвиток емоційного інтелекту та емоційної компетентності як передумова запобігання професійного вигорання. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. № 4(29). С. 176–177
12. Маркова О.К. Психологія професіоналізму. Москва : Міжнародний гуманітарний фонд «Знання», 1996. 308 с.
13. Несин Н. Г. Професійна компетентність керівника навчального закладу. *Відкритий урок*. 2010. № 11. С. 12–13
14. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : ЖДУ, 2011. С. 81–109.
15. Селевко Г. Компетентности и их классификация. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 138–143.
16. Словник іншомовних слів : / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. К. : Наукова думка, 2000. 680 с.
17. Совершенствование знаний директора школы об управлении. зб. наук. пр. /ред.кол. Е.П.Тонконогая (отв.ред.) : *Директор школы в системе повышения квалификации*. 1983. С. 31–39.
18. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций. //Интернет-журнал «Эйдос». 2005. URL:<http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>

Dudnyk N. Professional competence of the head of a modern preschool institution

The article highlights the issue of professional competence of the head of a modern preschool institution. It is noted that in modern realities the main advantage is the professional competence of the head of preschool education, which, in turn, is closely related to the educational policy of the state - whose task is to ensure the quality of preschool education. It is determined that the head of the preschool education institution, his professional competence, image, prestige, authority acquires special importance in the context of social argumentation of the dominant community renewal. The study shows that the formation of professional competence of the head of preschool education is one of the main areas of reforming the modern education system. Despite the large number of works devoted to the study of various aspects of professional competence of the head of a modern preschool institution, it should be noted that in the psychological and pedagogical literature has not formed an established, full essence of this concept. An attempt is made to analyze the essence of the concepts "competence", "professional competence", professional competence of the head of the preschool institution "in the psychological and pedagogical plane and its structural components. Based on modern analysis of scientific research, it was found that the concept of "competence" outlines the main direction, and we have identified the main essences of the concept of competence: awareness, awareness, authority, integration, willingness to act, efficiency. It is proved that the professional competence of the head of preschool education is a complex, integral characteristic, the components of which are: effectiveness of professional practice, quality, motivation, abilities, readiness of the head for self-realization in professional and pedagogical activities. The components of professional competence and readiness of the head for self-realization in professional activity are characterized. It was found that for the self-realization of the head, we believe, it is necessary to have the following characteristics: readiness for change, management of preschool education as a system, education, optimism, motivation, reflection, ability to self-knowledge and self-development.

Key words: "competence", "professional competence", professional competence of the head of the preschool institution"